

Achtergrond inspraak

Duidelijkheid over verwachtingen ontbreekt voor boer en tuinder en hiermee worden financieringen voor emissiebeperkende voorzieningen aangehouden. Het lijkt een cirkelredenering te worden.

Uit het vonnis van de rechtbank in Den Haag (De Staat vs. Greenpeace) wordt duidelijk dat gestelde doelen tot dusver moeilijk uitvoerbaar zijn gebleken. Het rijksbeleid (rekening houdende met LBV, LBV+ en vervallen derogatie) van vorige kabinetten en rekening houdende met de koers van het nieuwe kabinet, is nog steeds niet voldoende om doelstellingen te behalen.

Dat de voorzitter van de rechtbank onderstreept dat stikstofreductie noodzakelijk is om verdere verslechtering van habitats en leefgebieden te voorkomen, is begrijpelijk. Maar hoe gaan we dit bereiken? Op dit moment kunnen er geen vergunningen verleend worden en is niet duidelijk wat verwacht wordt van de boer. Op die basis kunnen geen investeringen in emissiebeperkende voorzieningen worden gedaan. Bovendien kunnen agrarisch ondernemers met deze onzekerheid geen levensvatbare onderneming voeren.

Zelfs plannen voor extensivering, emissiereductie, energieopwekking of verbetering van dierenwelzijn kunnen niet worden vergund. Uit- of opkoop is voor velen de enige uitweg, getuige ook het grote aantal Limburgse inschrijvingen op de diverse stoppersregelingen, met drie Limburgse gemeenten in de top 10¹.

De koers lijkt op dit moment vooral gericht te zijn op opkoop van agrarische bedrijven, waarmee dit middel als een soort van 'toverformule' wordt neergezet om (alle) stikstofproblemen in het land op te lossen. Schijn bedriegt echter. Want de uitdagingen zijn complexer en het is niet voor niets dat het NPLG niet alleen aandacht had voor stikstof, maar ook aandacht had voor andere aspecten, die samenhangen met elkaar. Die samenhang werd gevonden in natuur, water en klimaat. Opkoop van bedrijven kan een voordeel bieden voor natuur, maar juist een bedreiging vormen voor water en klimaat. Om die reden moeten maatregelen integraal worden benaderd en niet los van elkaar worden gezien. Volgens de Sociaal Economische Raad (SER)², zijn er voor agrarische bedrijven zeven transitiepaden mogelijk, daar is stoppen er één van, maar in de algehele discussie worden de overige zes vaak maar weinig of niet genoemd.

Intensiveren om te extensiveren

Een reden kan zijn dat er twijfels zijn over de toekomst van de landbouw. Toch kan Nederland, en specifiek de provincie Limburg, niet zonder de agrarische sector. De agrarische sector zorgt deels voor de landschappelijke uitstraling waarvoor jaarlijks duizenden toeristen afreizen naar deze provincie. Graasdierhouderijen kunnen een grote rol spelen in onder andere het voorkomen van afspoeling vanaf landerijen en daarmee erosiebescherming, maar ook klimaatadaptatie, CO₂ vastlegging enz. In combinatie met de akkerbouw kan kringlooplandbouw vorm krijgen en onze vooruitstrevende tuinbouwsector kan hectares open grondteelt vervangen voor een beperkt deel onder glas. Dat noemen we intensiveren om te extensiveren, ofwel slim omgaan met ruimte. Het is een aantal, niet limitatief bedoelde, voorbeelden die aangeven dat de agrarische sector een prominente maatschappelijk rol vervult en naar de toekomst toe ook nog steeds kan vervullen. Het stoppen met het bedrijf is wellicht een mogelijkheid, maar het voortzetten van een agrarisch bedrijf en het werken naar toekomstperspectief is ook een optie. Een optie die ook de maatschappij ten goede komt.

---

¹ <https://www.rvo.nl/onderwerpen/lbv-plus-actueel>

² <https://www.ser.nl/nl/Publicaties/toekomstperspectieven-landbouw>

Dat slim omgaan met de beperkte ruimte en met de uitdagingen die voor ons liggen, dat is het appél dat wij als LLTB aan overheden willen voorleggen. In samenwerking met de provincie zijn wij gestart van onderop, samen met onze boeren, vorm te geven aan oplossingen. Oplossingen die naast het doelstellingen van het LPLG nastreven toekomstperspectief te bieden voor onze Limburgse agrariërs. Om zodoende voldoende waarborging te creëren dat ook de jonge generaties kansen zien om agrarische bedrijven door te zetten en over te nemen.

Dit vergt van ons allen creativiteit, maar vooral samenwerking in diverse disciplines, een intersectorale aanpak die niet alleen naar de boer kijkt, maar naar de gehele keten. Want alleen zo kunnen we duurzame oplossingen creëren.

Grondgebondenheid veeteelt

Hierboven wordt een aantal voordelen genoemd ten aanzien van de veeteeltsector en het belang dat deze sector behouden blijft voor de provincie Limburg. Grasland geeft immers vele voordelen voor watersystemen, klimaat, maar heeft ook voordelen voor de natuur (biodiversiteit³ bij de huidige semi-natuurlijke graslanden die veelal in Limburg voorkomen, et cetera). Desondanks kent Limburg al jaren een dalende trend als het gaat om het aantal melkveebedrijven⁴. Daarbij is nog geen rekening gehouden met de vergrijzing in de komende tien tot twintig jaar. Desalniettemin is grasland alleen interessant voor agrarische bedrijven met graasdieren. Daarmee wordt onderschreven dat Limburg niet kan zonder de veeteeltsector en dus niet zonder de agrarische sectoren.

Limburgse veeteeltbedrijven zijn over het algemeen kleinschalig van aard en zijn kenmerkend voornamelijk familiebedrijven. Daarmee is het ook niet eenvoudig bedrijfsmodellen op korte termijn te wijzigen. Daar is tijd voor nodig. Voor zover niet wordt gekozen voor een andere bedrijfsopzet zijn er mogelijkheden om additionele activiteiten te ontplooiën, waarbij men vooral stuit op het feit dat dergelijke activiteiten (B&B, kamperen bij de boer, boerderijwinkel, ijsboerderij et cetera) niet zondermeer zijn toegestaan binnen het Omgevingsplan of sterke beperkingen kennen. Om de transitie vorm te geven, is ondersteuning nodig van de (lokale en provinciale) overheid. Er is een sterke behoefte aan een overheid die meedenkt, vooral in het kader van de LBV-regelingen.

Binnen de overheid merken wij echter op dat naast stoppen de blik vooral wordt gericht op extensiveren. Hierbij wordt regelmatig geopperd de grootvee-eenheden (GVE) als uitgangspunt te nemen. Voor Limburg is het vaststellen van een dergelijke GVE-norm niet wenselijk, omdat dit geen realistische doelstelling is. Het verkrijgen van grond om te extensiveren is in de huidige markt vrijwel niet mogelijk voor de veeteelt. Het verkleinen van de veebezetting kan een optie zijn, maar is in veel gevallen beperkt, omdat de bedrijfseconomische situatie uiteindelijk in het geding komt. Hierdoor is het verkleinen van de veestapel veelal niet interessant, tenzij uitgevoerd in combinatie met het toevoegen van activiteiten (zoals hierboven genoemd), wat stuit op de kaders van het Omgevingsplan of mogelijk gemeentelijk of provinciaal beleid.

---

³ <https://doi.org/10.2478/v10025-007-0005-7>

⁴ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/48/melkveestapel-iets-gekrompen-in-2024>

Daarnaast zal een GVE-norm uiteindelijk zorgen voor een noodzaak om de melkprijs te verhogen. Voor zover het mogelijk is het areaal uit te breiden (tegen de huidige hoge grondprijzen), zal alleen al de grondprijs voor een doorberekening in de kostprijs van de melk betekenen van 0,57 euro/l. Dit valt niet onder de noemer haalbaar en betaalbaar en daarmee is de GVE-norm, in ieder geval voor de provincie Limburg, geen realistisch beleidsuitgangspunt.

Indicatieve berekening grondprijs in de melkprijs:

Uitgangspunten

- Grondprijs: 10 euro/m² → € 100.000,- per ha;
- 2,3 GVE per ha, meest positieve waarde uit het landbouwakkoord;
- Gemiddeld bedrijf: 100 melkkoeien (exclusief jongvee);
- 43 ha grond nodig.

Kosten melk

- Aankoop 1 ha → € 100.000,- euro;
- Gemiddelde melkgift: 10.000 L/koe per jaar x 2,3 GVE = 23.000 L per ha aan opbrengst
- 13% aflossing/rente/rendement → € 13.000,- euro / 23.000 L

= € 0,57 cent kosten grond/L melk (bovenop overige kostprijs per L)

Alternatieven

Zoals hierboven gesteld, zijn er meerdere mogelijkheden om een transitie van het landelijk gebied vorm te geven. Daarbij is het wel van belang dat de overheid inziet dat de aanpak kan plaatsvinden vanuit verschillende perspectieven. Bijvoorbeeld het perspectief zoals is aangegeven door de SER⁵. Als sector werken we daarom aan alternatieven. Alternatieven die van onderop worden ontwikkeld. Eén van die voorbeelden is het LTO-advies 'Meer dan papier', waarin we als LTO voorstellen doen voor de stikstofpraktijk die de papieren werkelijkheid doorbreken. Maar ook projecten als Groen als Gras, Groen Gas, N-metingen, nieuwe teelten et cetera.

Vornoemde alternatieven zijn bedoeld om oplossingen te bieden. Zo zal het LTO-advies de mogelijkheid bieden om vergunningverlening van het slot te halen, ontwikkelperspectief voor economische sectoren te bieden, PAS-melders te legaliseren én natuurherstel te bevorderen. Daarvoor is geborgde stikstofemissiereductie noodzakelijk. Dat kan niet als degenen die kunnen en willen reduceren, vastgesnoerd zitten in een keurslijf van wetten en regels. Daarom voorziet het laatste plan van LTO in twee delen. In deel één wordt aangegeven waar er juridische ruimte zit om de processen weer op gang te brengen. Het nog niet vrijgegeven deel twee gaat over wat de sector kan bijdragen aan een verdere stikstofreductie. De uitwerking hiervan is afhankelijk wat kabinet en Kamer doen met deel één.

Gebiedsaanpak

Met betrekking tot doelstellingen is maatwerk voor ons altijd het uitgangspunt. Ook bij doelsturing. Agrariërs moeten keuzes hebben om maatregelen te nemen die passen bij hun persoonlijkheid, familie, omgeving, maar ook bij het bedrijf.

Als LLTB onderschrijven wij de visie van uw college om per gebied te bekijken wat nodig is. Toch is ons niet duidelijk hoe deze gebiedsgerichte visie zich verhoudt tot de genoemde inzet van generieke maatregelen voor de stikstofreductie. De huidige situatie, waarbij al sprake is van een generieke aanpak, is een schoolvoorbeeld hoe we niet verder moeten gaan. Een generieke aanpak is voor ons, als LLTB, daarom niet wenselijk. Wij zijn ervan overtuigd dat die in de praktijk niet werkt. Bovendien is de uitdaging groter dan alleen stikstof.

⁵ <https://www.ser.nl/nl/Publicaties/toekomstperspectieven-landbouw>

Als LLTB blijven wij voor een maatwerkaanpak in het gebied. Een dergelijke aanpak kent vele voordelen in samenwerking, samen oplossingen bedenken en creëert daarmee een zekere synergie die nodig is om tot resultaten te komen.

Een programmatische aanpak past daarom goed bij de gebiedsgerichte aanpak, omdat er aandacht is voor wat gebiedsspecifiek nodig is.

Vanuit het LTO-advies 'Meer dan papier', zijn er meerdere mogelijkheden genoemd die als onderdeel kunnen gelden voor de hernieuwing van de programmatische aanpak.

Vergunningverlening

Vergunningen vanuit alle wettelijke kaders, maar ook regelgeving en beleid, zowel landelijk, regionaal als lokaal, komen op het erf bij elkaar (geur, stikstof, et cetera). Niet alles kan in één keer worden opgepakt, daarom is fasering essentieel.

In het kader van de gebiedsaanpak lijkt het ons een goed uitgangspunt de vrijgekomen emissieruimte in te zetten via gebiedsprocessen voor agrarische bedrijven. In de eerste plaats voor de PAS-melders, interimmers en andere vrijgestelden. Hiervoor lijkt het ons opportuun de beslissingsbevoegdheid niet bij de minister neer te leggen, maar bij de provincie, ten behoeve van de gebiedsprocessen.

Gebiedsgericht is het daarnaast wellicht mogelijk te onderzoeken of provinciaal een passende beoordeling (ADC-toets) en/of de afoming bij een gebiedsaanpak kan worden uitgevoerd. Ook zou onderzocht kunnen worden of additionaliteiten gebiedsgericht (bijvoorbeeld Noord-, Midden-, Zuid-Limburg) kunnen worden uitgevoerd, om zodoende regeldruk te verminderen.

Toch willen wij u ook op het hart blijven drukken dat we bij vergunningverlening niet nog meer barrières moeten opwerpen, barrières die zowel de maatschappij als de natuur geen goed doen.

Toekomstperspectief

Het wordt hoog tijd voor duidelijkheid en voor toekomstperspectief voor de agrarische sector.

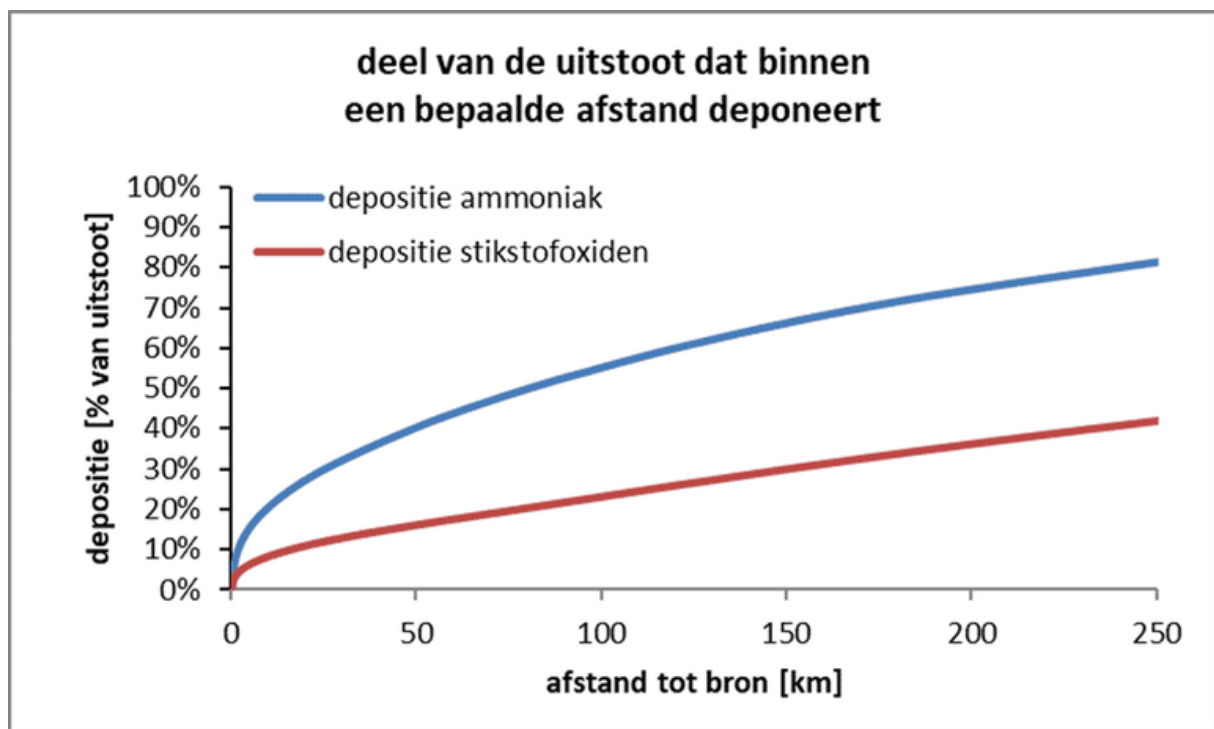
Afsluitend willen wij de provincie vragen:

- Het verificatieproces van PAS-melders te versnellen en
- Open te blijven staan voor projecten van onderop als Groen als Gras, N- metingen, Biodiversiteitsmonitor, nieuwe verdienmodellen et cetera. Zo kunnen we agrariërs actief meenemen, een stem geven en werken we in gezamenlijkheid aan doelstellingen.

Belangrijk is vooral als overheid inzet te tonen. Inzet op onder meer rechtszekerheid, verificatie van de PAS-melders, interimmers en vrijgestelden. Durf vooral stappen te nemen en zoek naar oplossingen samen met onze agrariërs en tuinders!

Import en export van stikstof

Het klopt dat de Nederlandse export van stikstof hoger is dan de import van stikstof. Volgens CLO is de export van NH_3 viermaal zo groot als de import en de export van NO_2 vijf maal zo groot als de import⁶. Deze getallen zeggen echter niet alles. Het gaat meer om het effect. NH_3 -emissies slaan voor een deel neer binnen een straal van enkele kilometers van de boerderij (9%) het overige deel wordt opgenomen in de stikstofdeken⁷. Op circa 250 kilometer afstand is ongeveer 80% van de emissie neergeslagen. Bij NO_2 is op dat moment ongeveer 40% neergeslagen. Dit betekent dat NO_2 een veel groter effect heeft op het buitenland dan NH_3 , omdat de effectafstand vele malen groter is. NO_2 komt vrij bij verbrandingsprocessen (verkeer, industrie, et cetera). Zie ook onderstaande grafiek⁸.

⁶ <https://www.clo.nl/indicatoren/nl050715-herkomst-stikstofdepositie-2023>

⁷ <https://www.uva.nl/shared-content/faculteiten/nl/faculteit-der-natuurwetenschappen-wiskunde-en-informatica/nieuws/2023/09/het-merendeel-van-de-stikstof-uit-boerderijen-verdwijnt-in-de-stikstofdeken.html?cb>

⁸ <https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=31357>